

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ αυτού του βιβλίου γράφτηκε στο τέλος του περασμένου αιώνα. Εκδόθηκε αρχικά το 1995 πριν από την έκρηξη του διαδικτύου και πριν ακόμη τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλάξουν τον τρόπο επικοινωνίας των ανθρώπων σε όλα τα επίπεδα. Ωστόσο, παρόλο που η πρώτη έκδοση θα μπορούσε να θεωρηθεί τεχνολογικά προπολεμική, το βασικό της μέλημα, η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο μπορούμε να ενσωματώσουμε την κριτικά στοχαστική συνήθεια στη διδασκαλία μας, φαίνεται να έχει αντέξει στον χρόνο. Σήμερα εξίσου πολλοί άνθρωποι με πλησιάζουν και μου μιλάνε για την επιρροή που είχε αυτό το βιβλίο πάνω τους, όπως συνέβαινε και στα αμέσως επόμενα χρόνια από τη δημοσίευσή του. Οι τέσσερις φακοί του κριτικού στοχασμού —η ματιά των εκπαιδευόμενων, οι αντιλήψεις των συναδέλφων, η θεωρία και η προσωπική εμπειρία— είναι εξίσου σημαντικοί τώρα όπως ήταν πριν από είκοσι πέντε χρόνια, και η επιθυμία να βεβαιωθούμε ότι η πρακτική μας βασίζεται σε ακριβείς παραδοχές σχετικά με τον τρόπο που θα βοηθήσουμε τους εκπαιδευόμενους να μάθουν είναι καθοριστικής σημασίας για κάθε εκπαιδευτή που θέλει να κάνει καλή δουλειά.

Στις δεκαετίες που πέρασαν από την πρώτη έκδοση, μου ζητήθηκε να κάνω πολλαπλές παρουσιάσεις, ομιλίες και εργαστήρια με θέμα τον κριτικό στοχασμό σε κάθε είδους πλαίσια. Επομένως, έχω πολύ περισσότερη εμπειρία για το πώς μοιάζει αυτή η διεργασία στην πράξη και για τα προβλήματα και τα ερωτήματα που έχουν οι άνθρωποι σχετικά με αυτήν. Έχω κατανοήσει περισσότερο την πολιτισμικά και φυλετικά μεταβαλλόμενη φύση της και τους τρόπους ενσωμάτωσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Είχα άλλες τρεις δεκαετίες στη διάθεσή μου για να ασχοληθώ με την εξουσία και να προσπαθήσω να καθορίσω πώς μοιάζει η ηθική και υπεύθυνη χρήση της. Έχω κατανοήσει ότι ο κριτικός στοχασμός είναι εξίσου σημαντικός τόσο για την ηγεσία όσο και για τη διδασκαλία. Όποιος επιθυμεί να ηγηθεί σωστά θέλει να είναι σίγουρος ότι οι παραδοχές που έχει σχετικά με το τι συνιστά εύλογη άσκηση εξουσίας είναι ακριβείς και έγκυρες.

Είχα επίσης την ευκαιρία να πειραματιστώ με τη διεργασία στη δική μου δουλειά. Όταν βγήκε η πρώτη έκδοση, χρησιμοποιούσα μόνο για μερικά χρόνια το Ερωτηματολόγιο των Κρίσιμων Περιστατικών (Critical Incident Questionnaire – CIQ) που περιγράφεται στο Κεφάλαιο 6. Τώρα έχω μια εμπειρία 25 ετών με αυτό το εργαλείο και ως αποτέλεσμα έχω μάθει πολλά για τις δικές μου παραδοχές. Έχω εκτιμήσει βαθύτερα τη σημασία της λειτουργίας του εκπαιδευτή ως προτύπου και το γεγονός ότι η επικοινωνία —το πώς της ηγεσίας— είναι τόσο σημαντική. Έχω συνειδητοποιήσει ότι η χρήση αυτοβιογραφικών αφηγήσεων είναι ένα ισχυρό εργαλείο για να προσελκύσει τους ανθρώπους στη μάθηση και ότι η εργασία σε μικρές ομάδες —αν είναι σωστά δομημένη— είναι σταθερά η δραστηριότητα που εκτιμάται περισσότερο στην τάξη. Το CIQ μού έδειξε επίσης ότι οι εκπαιδευόμενοι θεωρούν τη συνδιδασκαλία το πιο αποτελεσματικό παιδαγωγικό μοντέλο. Επιπλέον, έχω μεγαλύτερη επίγνωση της παρουσίας της φυλετικής δυναμικής και έχω αναθεωρήσει πλήρως την παραδοχή ότι ήμουν ένα καλό λευκό άτομο (Sullivan, 2014).

Η βασική θέση αυτής της δεύτερης έκδοσης είναι η ίδια με αυτήν της πρώτης. Η κριτικά στοχαστική διδασκαλία πραγματοποιείται όταν εντοπίζουμε και εξετάζουμε προσεκτικά τις παραδοχές που διαμορφώνουν την πρακτική μας. Ο τρόπος με τον οποίο αποκτούμε επίγνωση αυτών των παραδοχών είναι εξετάζοντας τις ενέργειές μας μέσα από τέσσερις συμπληρωματικούς φακούς. Ο πρώτος από αυτούς τους φακούς είναι ο φακός της *ματιάς των εκπαιδευόμενων*, που τις περισσότερες φορές αντιπροσωπεύεται από δραστηριότητες έρευνας και αξιολόγησης στην τάξη, οι οποίες μας δίνουν αξιόπιστες πληροφορίες για το πώς βιώνουν οι εκπαιδευόμενοι τις τάξεις μας. Ο δεύτερος είναι οι *αντιλήψεις των συναδέλφων*, συνηθέστερα παρούσες όταν συνδιδάσκουμε αλλά και διαθέσιμες σε ομάδες υποστήριξης και στοχασμού. Τρίτος είναι ο φακός της *θεωρίας*, που περιλαμβάνει την έρευνα, τη φιλοσοφία και τις αφηγηματικές περιγραφές της διδασκαλίας στην ανώτατη εκπαίδευση. Αυτή η βιβλιογραφία μπορεί να ανοίξει εντελώς νέους τρόπους σκέψης για οικεία προβλήματα και διλήμματα. Τέλος, ο φακός της *προσωπικής εμπειρίας* παρέχει ένα πλούσιο προς διερεύνηση υλικό. Ο στοχασμός πάνω σε καλές και κακές εμπειρίες μας ως εκπαιδευόμενων μας προσφέρει μια πολύ διαφορετική οπτική για τη δυναμική της εξουσίας και την υπεύθυνη άσκησης της.

Η θεωρητική παράδοση που διαπνέει τον συγκεκριμένο τρόπο αντίληψης του κριτικού στοχασμού είναι αυτή της κριτικής κοινωνικής θεωρίας. Η κριτική θεωρία επιδιώκει να κατανοήσει πώς οι άνθρωποι αποδέχονται τα κατάφωρα άδικα συστήματα ως μια φυσιολογική και φυσική κατάσταση πραγμάτων. Ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη διεργασία της ιδεολογικής χειραγώγησης: την ώθηση των ανθρώπων να εσωτερικεύουν τρόπους σκέψης και δράσης που διασφαλίζουν τη συνεχιζόμενη περιθωριοποίηση και

αποδυναμώσή τους. Η τοποθέτηση του κριτικού στοχασμού στην παράδοση της κριτικής θεωρίας μάς οδηγεί στην εστίαση σε δύο είδη παραδοχών: (1) παραδοχές σχετικά με τη δυναμική της εξουσίας και τι συνιστά εύλογη άσκηση ή κατάχρηση εξουσίας, (2) παραδοχές του κοινού νου που φαίνονται να μας εξυπηρετούν, αλλά στην πραγματικότητα λειτουργούν ενάντια στα συμφέροντά μας (αυτές που ονομάζονται *ηγεμονικές παραδοχές*).

Αν και πολλές από τις ιδέες της πρώτης έκδοσης έχουν ενσωματωθεί σε αυτή την έκδοση, έχω ξαναγράψει ολόκληρο το βιβλίο από την πρώτη πρόταση έως την τελευταία. Ορισμένα κεφάλαια έχουν διατηρήσει τους παλιούς τους τίτλους, αλλά όλα έχουν αναθεωρηθεί πλήρως. Έξι νέα κεφάλαια — σχεδόν το μισό βιβλίο — έχουν γραφτεί ειδικά για αυτή την έκδοση. Με βάση την ανατροφοδότηση των αναγνωστών της πρώτης έκδοσης έχω περιγράψει διεξοδικότερα τι συνιστά παραδοχές για την εξουσία (Κεφάλαιο 2) και την ηγεμονία (Κεφάλαιο 3). Ο φακός των αντιλήψεων των συναδέλφων επεκτάθηκε ώστε να περιλαμβάνει τη διεργασία της συνδιδασκαλίας (Κεφάλαιο 8). Το τωρινό τοπίο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης απουσίαζε εντελώς στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οπότε το Κεφάλαιο 11 εξετάζει τον τρόπο ενσωμάτωσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στον κριτικό στοχασμό. Η ανάγκη να ασχοληθούμε με τη φυλή και τον ρατσισμό έχει γίνει προφανής στις πανεπιστημιοπόλεις του εικοστού πρώτου αιώνα και το Κεφάλαιο 12 ασχολείται με τον τρόπο δημιουργίας αυτών των συζητήσεων. Τέλος, ο τρόπος με τον οποίο ο κριτικός στοχασμός είναι ενδημικός στην αποτελεσματική ηγεσία εξετάζεται σε ένα νέο κεφάλαιο, στο Κεφάλαιο 14.

Κοινό

Αυτό το βιβλίο απευθύνεται σε όλους τους εκπαιδευτές που σκέφτονται πάνω στην πρακτική τους. Το πρωταρχικό κοινό είναι πιθανώς οι καθηγητές κολεγίων και πανεπιστημίων σε ιδρύματα διετούς και τετραετούς φοίτησης, επαγγελματικά και τεχνικά ινστιτούτα και ιδιωτικές σχολές. Ωστόσο, μάλλον θα φανεί χρήσιμο και στους επαγγελματίες στην ανάπτυξη και την κατάρτιση προσωπικού σε ένα ευρύ φάσμα οργανισμών. Οι ιδέες και οι πρακτικές του βιβλίου έχουν δοκιμαστεί σε πραγματικές συνθήκες σε κάθε είδους οργανισμό, από το κίνημα Occupy έως το Σώμα Πεζοναυτών· από την Παγκόσμια Τράπεζα έως τις σχολές ανθρακωρύχων· από τα ινστιτούτα τέχνης, μόδας και θεάτρου έως τις εταιρείες πετρελαίου· από τα νοσοκομεία στα σεμινάρια και από τις φυλακές στις ομάδες γονέων. Το έχω γράψει για εκπαιδευτές σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα· είτε διδάσκετε βιολογία είτε αεροναυτική, ιστορία τέχνης ή μηχανική, θεολογία ή λογιστική, οι αναλύσεις και τα πρακτικά παραδείγματα προορίζονται να έχουν νόημα για εσάς.

Προσπάθησα να γράψω αυτή τη δεύτερη έκδοση χρησιμοποιώντας το προσιτό και προσωπικό στυλ του πρωτότυπου. Πάρα πολλά βιβλία για τη διδασκαλία είναι γραμμένα με έναν άνευρο, απόμακρο τρόπο. Θέλω αυτό το βιβλίο να επικοινωνεί με τους αναγνώστες τόσο διαισθητικά όσο και συναισθηματικά. Γράφω λοιπόν σε πρώτο πρόσωπο, χρησιμοποιώ πολλές συναιρέσεις και προσπαθώ να συμπεριλάβω αυτοβιογραφικές εμπειρίες όταν φαίνεται ότι είναι κατάλληλες. Οι άνθρωποι που είναι συνηθισμένοι σε ένα πιο αποστασιοποιημένο στυλ τρίτου προσώπου πιθανότατα θα ενοχληθούν, τουλάχιστον στην αρχή. Ωστόσο, επέμεινα σε αυτό το στυλ ακριβώς επειδή τόσο πολλοί άνθρωποι που διάβασαν την πρώτη έκδοση είπαν ότι τους άρεσε ο ανεπίσημος τόνος και η προσωπική φωνή του.

Επισκόπηση των περιεχομένων

Το βιβλίο ξεκινά με μια περιγραφή της διεργασίας της κριτικά στοχαστικής διδασκαλίας. Διευκρινίζω τον σκοπό του και διακρίνω ανάμεσα σε τρία διαφορετικά είδη παραδοχών που κατά κανόνα αποκαλύπτονται: τις παραδειγματικές, τις κανονιστικές και τις αιτιώδεις. Παρουσιάζω τους τέσσερις φακούς της κριτικά στοχαστικής πρακτικής και στη συνέχεια διερευνώ σε βάθος το ιδιαίτερο έργο που καθιστά τον στοχασμό κριτικό: την αποκάλυψη παραδοχών σχετικά με την εξουσία και τη δυναμική της και την αναγνώριση της λειτουργίας της ηγεμονίας.

Η αποκάλυψη παραδοχών για την εξουσία είναι το επίκεντρο του Κεφαλαίου 2. Αρχίζω συζητώντας μερικές κοινές παραδοχές αναφορικά με τη διδασκαλία και στη συνέχεια εξετάζω συγκεκριμένα παραδοχές σχετικά με τη δυναμική της εξουσίας. Για να καταδείξω την πολυπλοκότητα της εξουσίας, παρέχω δύο σενάρια τα οποία είναι συνηθισμένα στις αίθουσες διδασκαλίας της ανώτατης εκπαίδευσης: τη διάταξη των καθισμάτων σε κύκλο για συζήτηση στην τάξη και την προσπάθεια να απομακρύνετε τον εαυτό σας από τις συζητήσεις για να γίνετε «μια μύγα στον τοίχο». Το Κεφάλαιο 3 εξηγεί την έννοια της ηγεμονίας —τη διεργασία της ενεργητικής υιοθέτησης ιδεών και ενεργειών που εξυπηρετούν την κυρίαρχη τάξη και είναι επιβλαβείς για εσάς— και δίνει ορισμένα παραδείγματα αυτής στην πράξη. Εξετάζω επτά κοινές ηγεμονικές παραδοχές: την παραδοχή ότι οι εκπαιδευτές χρησιμοποιούν τη χαρισματική μοναδικότητά τους για να παρακινήσουν τους εκπαιδευόμενους, την ιδέα ότι οι καλοί εκπαιδευτές έχουν πάντα τα πράγματα υπό έλεγχο, την πεποίθηση ότι η αντίσταση στη μάθηση μπορεί να εξαλειφθεί, την ανάγκη για τέλει αξιολογήσεις από τους εκπαιδευόμενους, την πίστη ότι κάποιος κάπου έχει την απάντηση στα προβλήματά σας και τη βεβαιότητα της αίσθησης ότι μπορείτε να θεραπεύσετε τον ρατσισμό, τον σεξισμό και τα άλλα δεινά που βλέπετε γύρω σας.

Τα Κεφάλαια 4 και 5 παρέχουν την πρώτη σε βάθος ματιά στους τέσσερις συμπληρωματικούς φακούς του κριτικού στοχασμού. Το Κεφάλαιο 4 παρουσιάζει συνοπτικά τη συμβολή κάθε φακού και το Κεφάλαιο 5 δικαιολογεί γιατί η χρήση αυτών των φακών είναι τόσο σημαντική. Υποστηρίζω ότι ο κριτικός στοχασμός μάς βοηθά να αναλάβουμε ενήμερη δράση, να αναπτύξουμε μια συλλογιστική για την πρακτική μας, να επιβιώσουμε από τα συναισθηματικά σκαμπανεβάσματα της διδασκαλίας, να αποφύγουμε το αυτομαστίγωμα, να ζωντανέψουμε τις τάξεις μας, να παραμείνουμε πλήρως προσηλωμένοι στη δουλειά μας, να προωθήσουμε τη δημοκρατία στην πράξη και να ενισχύσουμε την εμπιστοσύνη.

Η επόμενη ομάδα κεφαλαίων επεξεργάζεται με τη σειρά της κάθε έναν από τους κριτικά στοχαστικούς φακούς. Στο Κεφάλαιο 6 παρουσιάζω ορισμένες τεχνικές για να εξετάζουμε τους εαυτούς μας μέσα από τη ματιά των εκπαιδευόμενων, όπως τη μονόλεπτη εργασία, το πιο ασαφές σημείο, τον μαθησιακό έλεγχο, τα συστήματα ανταπόκρισης, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το Ερωτηματολόγιο των Κρίσιμων Περιστατικών και την επιστολή στους επόμενους. Το Κεφάλαιο 7 εξετάζει πώς να επωφεληθείτε από τις αντιλήψεις των συναδέλφων και προσφέρει προτάσεις για τη δημιουργία συλλογικών ομάδων στοχασμού. Δίνονται οδηγίες για τη χρήση εναρκτήριων προτάσεων, για την έναρξη με κρίσιμα περιστατικά, την άσκηση της Ομιλίας της Κιμωλίας, τη μέθοδο της Κυκλικής Απόκρισης, τον διάλογο του Bohm και το Πρωτόκολλο της Κριτικής Συνομιλίας. Η ανάλυση του φακού των συναδέλφων επεκτείνεται στη συνδιδασκαλία στο Κεφάλαιο 8. Η συνδιδασκαλία σας δίνει τη δυνατότητα να επιδείξετε τη λειτουργία του κριτικού στοχασμού στους εκπαιδευόμενους και σας βοηθά να διαχειριστείτε τις συναισθηματικές πτυχές της δουλειάς σας.

Ο τρόπος με τον οποίο η προσωπική εμπειρία προσφέρει έναν φακό στη διδασκαλία διερευνάται στο Κεφάλαιο 9. Δείχνω πώς μπορούμε να αποκτήσουμε επίγνωση εξετάζοντας προσωπικές εμπειρίες μάθησης, όπως τη συμμετοχή σε μεταπτυχιακές σπουδές, εργαστήρια επαγγελματικής ανάπτυξης, ακαδημαϊκά συνέδρια και ψυχαγωγική μάθηση. Η ιστορία μου για το πώς έμαθα κολύμπι ως ενήλικος διατηρείται από την πρώτη έκδοση επειδή τόσο πολλοί αναγνώστες τη ξεχώρισαν ως ένα από τα καλύτερα σημεία. Το Κεφάλαιο 10 εξετάζει τον τελευταίο φακό, τη θεωρία. Συζητώ πώς τα διαφορετικά είδη βιβλιογραφίας (ιδιαίτερα η αφηγηματική θεωρητικοποίηση) μας συγχρονίζουν, ανοίγουν νέες οπτικές, μας βοηθούν να αναγνωρίσουμε τον εαυτό μας και καταπολεμούν την αγελαία σκέψη.

Τα Κεφάλαια 11 και 12 είναι νέα σε αυτή την έκδοση του βιβλίου. Το Κεφάλαιο 11 εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να ενσωματωθούν στον κριτικό στοχασμό, ιδιαίτερα στην επι-

κοινωνία μέσω παράπλευρων διαύλων επικοινωνίας. Συζητώ πώς τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπουν την ανώνυμη ανατροφοδότηση και τη συμβολή τους στη συμπερίληψη. Το Κεφάλαιο 12 εξετάζει τους λόγους για τους οποίους ο κριτικός στοχασμός για τη φυλή και τον ρατσισμό είναι τόσο δύσκολος και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί η αφηγηματική αποκάλυψη για να προετοιμάσει το κλίμα για την εξέταση ζητημάτων σχετικά με τη φυλή. Επικεντρώνομαι ιδιαίτερα σε ό,τι μας λένε οι εκπαιδευόμενοι σχετικά με το πώς να μεθοδεύσουμε και να διαπραγματευτούμε τις συζητήσεις για φυλετικά ζητήματα.

Η υπερνίκηση των κινδύνων της εμπλοκής στην κριτικά στοχαστική διεργασία είναι το θέμα του Κεφαλαίου 13. Εξετάζω τον τρόπο διαχείρισης του συνδρόμου του απατεώνα (το να νιώθετε σαν απατεώνας), της πολιτισμικής αυτοκτονίας (να απειλείτε ακούσια τους συναδέλφους σας όταν αμφισβητείτε κοινά αποδεκτές παραδοχές), της χαμένης αθωότητας (τη συνειδητοποίηση ότι δεν υπάρχει τέλεια απάντηση στα δύσκολα προβλήματα) και της περιθωριοποίησης (την εξώθηση στο περιθώριο επειδή αμφισβητείτε το σύστημα). Το τελευταίο κεφάλαιο, το 14, είναι επίσης ένα νέο κεφάλαιο και στρέφεται στους τρόπους με τους οποίους ο κριτικός στοχασμός εφαρμόζεται στην ηγεσία. Συγκεκριμένα, παρέχω μια ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η πιο συνηθισμένη θεσμική δραστηριότητα —οι συνεδριάσεις— μπορεί να μετατραπεί σε μια κριτικά στοχαστική ευκαιρία. Το βιβλίο τελειώνει με ένα σχόλιο για το πώς να λειτουργείτε ως πρότυπο για την κριτικά στοχαστική ηγεσία.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΈΝΑ μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους ανθρώπους που με πλησίασαν στα χρόνια από τότε που πρωτοεμφανίστηκε αυτό το βιβλίο για να μου πουν πόσα σήμαινε για αυτούς. Μακάρι να ήμουν αρκετά έξυπνος για να καταγράψω το ποιοι είσαστε. Ο ενθουσιασμός σας για την πρώτη έκδοση και οι επιδοκιμασίες σας για την αξία του με έπεισαν να επανέλθω στο βιβλίο και να δημιουργήσω μια εντελώς νέα έκδοση. Η συγγραφή είναι μια τόσο μοναχική διεργασία και χωρίς κάποια εξωτερική αντίδραση είναι εύκολο να πιστέψω ότι τα λόγια σας απλώς χάνονται από προσώπου γης. Ωστόσο, το να σας ακούω σε συνέδρια ή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου να λέτε ότι αυτό το βιβλίο είχε κάποιο νόημα για εσάς αποτέλεσε το ψυχικό καύσιμο που χρειαζόμουν για να περάσω έναν χρόνο αναθεωρώντας το.

St. Paul, Minnesota

Stephen D. Brookfield

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ του βιβλίου *Προς μία κριτικά στοχαστική διδασκαλία* (τίτλος πρωτοτύπου: *Becoming a Critically Reflective Teacher*) ουσιαστικά συστήνουμε στην ελληνική επιστημονική κοινότητα ως συγγραφέα τον Stephen Brookfield, έναν σημαντικού διαμετρήματος θεωρητικό και ερευνητή της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Παρά το γεγονός ότι η ελληνική επιστημονική κοινότητα έχει ασχοληθεί σε μεγάλο βαθμό με το έργο του, και δεν θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά λόγω της μείζονος συνεισφοράς των θεωρητικών του προσεγγίσεων, έως σήμερα δεν είχε εκδοθεί στην ελληνική γλώσσα κάποιο από τα περισσότερα επιδραστικά έργα του. Το ανά χείρας βιβλίο είναι ίσως το περισσότερο γνωστό από την ιδιαιτέρως εκτεταμένη εργογραφία του και εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1995. Το συγκεκριμένο βιβλίο έχει τιμηθεί με το σπουδαιότερο βραβείο στη διεθνή βιβλιογραφία της Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Cyril O. Houle World Award for Literature in Adult Education). Είκοσι δύο χρόνια μετά την πρώτη του κυκλοφορία, το βιβλίο κυκλοφόρησε σε δεύτερη επικαιροποιημένη έκδοση, στην οποία βασίζεται η ελληνική μετάφραση.

Η έκδοση του βιβλίου συμπίπτει με την ανάπτυξη της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής στη χώρα μας, η οποία συνοδεύτηκε και από την ίδρυση Κέντρων Διδασκαλίας και Μάθησης στα ελληνικά πανεπιστήμια. Ο τομέας αυτός, που στα ελληνικά έχει επικρατήσει να αναφέρεται ως Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική (σε μια όσο το δυνατόν συμπεριληπτική απόδοση των αγγλικών όρων: University Pedagogy, Higher Education Pedagogy, Teaching and Learning in Higher Education, Scholarship of Teaching and Learning-SoTL), ήταν σχετικά άγνωστος στην Ελλάδα έως τη διοργάνωση του Συμποσίου Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής (2016) και του Πρώτου Συνεδρίου Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής (2019), και τα δύο από το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και συγκεκριμένα από το Εργαστήριο Διδακτικών και Επαγγελματικών Δεξιοτήτων των Βιοεπιστημόνων του Τμήματος Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής (με την επιστημονική ευθύνη

της καθηγήτριας Κατερίνας Κεδράκα). Στο πλαίσιο των εργασιών του Συμποσίου Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής, ως πρωτοβουλία πανεπιστημιακών δασκάλων ιδρύθηκε το Ελληνικό Δίκτυο Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής, το οποίο σήμερα έχει περισσότερα από 200 μέλη.

Σχεδόν σε όλες τις χώρες όπου είναι ανεπτυγμένη η Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική, θεωρείται ότι προέρχεται από την Εκπαίδευση Ενηλίκων ή τουλάχιστον ότι είναι στενός συγγενής αυτού του πεδίου. Άλλωστε, αρκετές θέσεις σε πανεπιστήμια, ιδιαίτερα των Ηνωμένων Πολιτειών, έχουν ως τίτλο *Adult and Higher Education* (ο ίδιος ο Brookfield κατά τη διάρκεια της μακροχρόνιας σταδιοδρομίας του είχε αυτό το γνωστικό αντικείμενο στις περισσότερες των περιπτώσεων). Ειδικότερα στις μέρες μας, αφενός μετά τη μαζικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε πολλές χώρες του κόσμου και αφετέρου λόγω της διαρκώς αυξανόμενης ώσμωσης μεταξύ των θεσμών τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, η Εκπαίδευση Ενηλίκων τροφοδοτεί το πεδίο της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής συστηματικά με θεωρητικές οπτικές και εμπειρικά δεδομένα. Κρίσιμα ζητήματα για την εκπαίδευση των νέων επιστημόνων μιας κοινωνίας, όπως η αναδυόμενη ενηλικιότητα, ο σχεδιασμός και η αξιολόγηση προγραμμάτων, η αξιοποίηση της εμπειρίας των εκπαιδευομένων, ο μετασχηματισμός δυσλειτουργικών παραδοχών, η στροφή από την έμφαση στην ύλη προς το υποκείμενο της μάθησης, η προώθηση του κριτικού στοχασμού, η ανάπτυξη ήπιων δεξιοτήτων και μια σειρά άλλες περιοχές από το πλούσιο απόθεμα της Εκπαίδευσης Ενηλίκων συνεισφέρουν σημαντικά στην ανάπτυξη του πεδίου της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής.

Η έλλειψη μεταφρασμένων βιβλίων του Stephen Brookfield στην ελληνική γλώσσα έχει περιορίσει την αναγνώριση του σημαντικού του έργου πέραν του πεδίου της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Θεωρούμε όμως απαραίτητο να αναφερθούμε σύντομα σε μερικά στοιχεία του συγγραφέα, πέραν του συνοπτικού βιογραφικού σημειώματος που προηγήθηκε και το οποίο έχει συνταχθεί από τον ίδιο. Το πρώτο είναι πως έχει εργαστεί σε πανεπιστημιακά περιβάλλοντα τεσσάρων χωρών (Μ. Βρετανία, Καναδάς, Αυστραλία, Ην. Πολιτείες) και μάλιστα σε πολύ φημισμένα ιδρύματα (λ.χ. Graduate School of Education / Harvard University, Teachers College / Columbia University), ενώ στο κείμενο που ακολουθεί αναφέρουμε αναλυτικά όλες τις βραβεύσεις και τιμές που έχει δεχθεί από περισσότερα από είκοσι πανεπιστήμια και φορείς. Πέραν της πανεπιστημιακής σταδιοδρομίας του, έχει συνεργαστεί ως εκπαιδευτής με πολλούς διαφορετικούς φορείς. Το δεύτερο σημαντικό στοιχείο του Brookfield είναι ότι γράφει πάντοτε σε πολύ απλό ύφος, ότι χειρίζεται πολύπλοκες έννοιες και διανοητικές κατασκευές χωρίς προσφυγή σε βερμπολιστικού τύπου εκφράσεις. Πάντοτε φροντίζει να

παρέχει εργαλεία που διευκολύνουν το έργο των διδασκόντων (όπως τα δύο πολύ σημαντικά εργαλεία που προτείνει στο ανά χείρας βιβλίο – οι τέσσερις φακοί και το ερωτηματολόγιο κρίσιμων περιστατικών). Ως ένας αυθεντικός σημαντικός διανοητής, ο Brookfield δεν είναι εύκολα κατά-τάξιμος και μέσα από το έργο του μας καλεί να στοχαστούμε πάνω στις υπόγειες διαδρομές και συνδέσεις μεταξύ διαφόρων προσεγγίσεων (για παράδειγμα της κριτικής, της πραγματιστικής, της μετασχηματιστικής, της συμπεριληπτικής προσέγγισης).

Όπως σε όλο το έργο του, έτσι και σε αυτό το βιβλίο, δίνει πάντοτε ιδιαίτερη έμφαση στην ηγεμονία και στις ποικίλες σχέσεις εξουσίας οι οποίες αναπτύσσονται στη δυναμική των σχέσεων μέσα σε μια τάξη ενηλίκων, είτε στο πανεπιστήμιο είτε σε μη τυπικά εκπαιδευτικά πλαίσια συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, ενώ ήδη από τις μεταπτυχιακές σπουδές του έχει στραφεί προς τη συζήτηση ως τεχνική διδασκαλίας, δεν παραλείπει να τονίζει αυτό που αποκαλεί *κίβδηλη συζήτηση*, προσδιορίζοντας κατά τον τρόπο αυτό τις συζητήσεις που υπονομεύονται από τα διαφορετικά και άνισα επίπεδα εξουσίας, όχι μόνο μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων, αλλά και των εκπαιδευομένων μεταξύ τους. Θεωρεί την αξιολόγηση μέρος της ίδιας της μαθησιακής διεργασίας, ως μια ακόμη υποστήριξη της μάθησης των εκπαιδευομένων, συνοδευόμενη από την αναγκαία πάντοτε ανατροφοδότηση. Θέτει, όμως, με σαφήνεια το θέμα της πιστοποίησης ή διαπίστωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων, αναφέροντας πως κατά την προετοιμασία φοιτητών για ένα συγκεκριμένο επάγγελμα είναι απολύτως απαραίτητο τα συστήματα αξιολόγησης να είναι προσανατολισμένα προς τις απαιτούμενες δεξιότητες.

Το βιβλίο αυτό σίγουρα δεν απευθύνεται σε εκείνους τους διδάσκοντες οι οποίοι θεωρούν ότι είναι απολύτως επαρκείς στο διδακτικό τους έργο, ούτε όσους πιστεύουν ότι η μακροχρόνια εμπειρία τους έχει προσδώσει και τα αναγκαία επιστημονικά εργαλεία για να διδάσκουν με τον κατάλληλο τρόπο, αλλά ούτε και σε όσους θεωρούν ότι η άριστη γνώση του γνωστικού αντικειμένου αρκεί για να είναι άξιοι της ιερής αποστολής του διδάσκοντος. Δεν απευθύνεται, επίσης, σε όσους θεωρούν ότι η νέα γενιά επιστημόνων προκύπτει από τη «μεταλαμπάδευση» των γνώσεων της προηγούμενης ή ακόμη ότι στόχοι όπως η χειραφέτηση του εκπαιδευόμενου, η ανάπτυξη της αυτόνομης σκέψης, η προώθηση των κριτικά στοχαστικών ικανοτήτων είναι ιδιότητες ή ποιότητες αποκλειστικά της διδασκαλίας των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών. Αντίθετα, το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε όσους δεν έχουν μεγάλες βεβαιότητες για την επάρκειά τους, επιθυμούν να γνωρίσουν σε μεγαλύτερο βαθμό τους εκπαιδευομένους τους, ανιχνεύοντας παράλληλα την ουσία της θεωρίας και της πράξης της

διδασκαλίας. Σε όσους προσδίδουν μια αλλοκεντρική διάσταση στην αποστολή τους, θεωρώντας τη διδασκαλία ένα διαρκές ρίσκο και όχι μια απλή διεκπεραίωση ή παράδοση (delivery). Ωστόσο, το γεγονός ότι το βιβλίο αυτό εστιάζει περισσότερο στα περιβάλλοντα εκπαίδευσης ενηλίκων και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν σημαίνει ότι δεν κατάλληλο και για άλλες βαθμίδες ή τύπους εκπαίδευσης. Αντίθετα, μπορεί να λειτουργήσει σε όλα τα πλαίσια εκπαίδευσης για κάθε εκπαιδευτικό, δάσκαλο, καθηγητή, εκπαιδευτή που στοχάζεται κριτικά πάνω στο έργο του.

Ο όρος *Becoming* στον τίτλο του βιβλίου, σύμφωνα με τον Brookfield, αναφέρεται στο πώς γινόμαστε δάσκαλοι, καθώς θεωρεί ότι δεν έχει νόημα να λέει κανείς είμαι δάσκαλος, αλλά ότι διαρκώς γίνομαι δάσκαλος. Αυτό είναι το νόημα της δουλειάς του, το νόημα του πώς ο ίδιος έζησε, δίδαξε, ερεύνησε και διαμόρφωσε μέσα από πολλαπλά μονοπάτια τη σημερινή του ταυτότητα ως δάσκαλος. Αυτό είναι που προτείνει και στους συναδέλφους του οι οποίοι θα διαβάσουν το βιβλίο, συζητώντας μαζί τους με οικείο, συναδελφικό ύφος για τις δικές του θεωρητικές οπτικές αλλά και τις εμπειρίες του. Μας καλεί να σκεφτούμε τα λάθη που ο ίδιος έκανε ώστε να μην τα επαναλάβουμε, όχι όμως με προτεταμένο το δάκτυλο, όχι με την επίπλαστη «σοφία» της εμπειρίας και της αυθεντίας, αλλά με το ύφος του συναδέλφου από το διπλανό γραφείο. Γι' αυτό και τελικά είναι ένα βιβλίο που απευθύνεται σε όλους τους δασκάλους τυπικής, μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης και μάθησης.

Στο βιβλίο αυτό ο Stephen Brookfield αρτιώνει τη θεωρητική θεμελίωση και την πρακτική εφαρμογή του μοντέλου του για τον κριτικό στοχασμό. Το βιβλίο αποτέλεσε αφορμή για τη σημαντική και ευρεία διάδοση της σκέψης και του έργου του. Για τη διαμόρφωση της θεωρητικής πλαισίωσης του κριτικού στοχασμού, που συνιστά την κομβική, πυρηνική έννοια η οποία διαπερνά όλο το έργο του, έχει προβεί σε μία οργανική σύνθεση την οποία αντλεί από διαφορετικές φιλοσοφικές, πολιτικές και θεωρητικές παραδόσεις. Ορίζει τον κριτικό στοχασμό σε συνάρτηση με τη μετασχηματίζουσα μάθηση και τον μετασχηματισμό, καθώς για τον ίδιο η έννοια «κριτικός» έγκνεται ακριβώς στην ιδιότητα του μετασχηματισμού. Τον περιγράφει ως τη σκόπιμη διεργασία του εντοπισμού και του ελέγχου της ακρίβειας και της εγκυρότητας των παραδοχών που ενημερώνουν την πρακτική μας, η οποία είναι επιφύλακτο να συμβεί στην ενηλικιότητα. Ένας ενήλικος άνθρωπος, δηλαδή, μπορεί να στοχαστεί κριτικά πάνω σε μια αρνητική εμπειρία που προήλθε από μια λανθασμένη πρακτική, αλλά και πάνω σε μια θετική, π.χ. μια απρόσμενη επιτυχία με σκοπό να κατανοήσει τι την προκάλεσε, να αναγνωρίσει τα θετικά στοιχεία και να τα αξιοποιήσει στο προσωπικό, κοινωνικό αλλά και πολιτικό περιβάλλον του. Ωστόσο, ο Stephen Brook-

field ισχυρίζεται «ότι μια μαθησιακή πράξη μπορεί να χαρακτηριστεί ως μετασχηματίζουσα μόνο εάν εμπεριέχει θεμελιώδη αμφισβήτηση και αναδιαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο κάποιος σκέπτεται ή πράττει».

Η μεθοδολογία του κριτικού στοχασμού την οποία προτείνει εξελίσσεται ως διεργασία διαδοχικά μέσα από τέσσερα στάδια: α) την *ανάλυση των παραδοχών*, β) τη *συνειδητοποίηση του συγκείμενου*, γ) τον *δημιουργικό προβληματισμό* και δ) τον *αναστοχαστικό σκεπτικισμό*. Καθοριστικό ρόλο για την πραγμάτωση του κριτικού στοχασμού μπορεί να διαδραματίσει η σφαιρική πλαisiώση και εξέταση των παραδοχών μας, η οποία επιτυγχάνεται μέσα από τέσσερις συμπληρωματικούς φακούς: α) τη ματιά των εκπαιδευομένων, β) τις αντιλήψεις των συναδέλφων, γ) την αυτοβιογραφία μας (προσωπική εμπειρία) και δ) τη θεωρία. Ο Brookfield υποστήριξε ότι αυτοί οι τέσσερις φακοί αντανακλούν σε εμάς εντελώς διαφορετικές εικόνες για το ποιο είμαστε και τι κάνουμε και συμβάλλουν στον εντοπισμό των ηγεμονικών παραδοχών-υποθέσεων που καθοδηγούν τη διδακτική πρακτική μας οι οποίες, ενώ πιστεύουμε ότι δρουν προς τον συμφέρον μας, στην πραγματικότητα μακροπρόθεσμα λειτουργούν εναντίον μας.

Το να γνωρίζει ένας διδάσκοντας πώς βιώνουν ή «βλέπουν» οι εκπαιδευόμενοι τη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία είναι σημαντικό, καθότι έτσι μπορεί να παίρνει ορθότερες αποφάσεις σχετικά με τους τρόπους οργάνωσης της μάθησης, τη δόμηση της διδασκαλίας, τις εργασίες, κ.λπ. Βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή του φακού είναι ο διδάσκοντας να φροντίζει ώστε η ανατροφοδότηση των εκπαιδευομένων να είναι ανώνυμη, ο ίδιος δε να είναι ανοιχτός στην κριτική και όχι αμυντικός, και να δείχνει έμπρακτα ότι λαμβάνει υπόψη τις παρατηρήσεις τους, προσαρμόζοντας τη διδασκαλία ανάλογα και εξηγώντας ποιες αλλαγές γίνονται και για ποιο λόγο. Ο φακός των συναδέλφων είναι εξίσου σημαντικός, καθότι μπορούν να γίνουν οι καλύτεροι κριτικοί φίλοι, διευκολύνοντας τον διδάσκοντα να περιγράψει το πρόβλημα όπως το βιώνει, ρωτώντας και ενθαρρύνοντάς τον να παρατηρήσει πτυχές της πρακτικής του τις οποίες έως εκείνη τη στιγμή αγνοούσε και προτείνοντάς του διαφορετικούς τρόπους σκέψης. Οι προσωπικές μαθησιακές εμπειρίες των ίδιων των διδασκόντων είναι άμεσα συνυφασμένες με την πρακτική τους και κάποτε ασκούν μεγαλύτερη επίδραση από ό,τι οι θεωρίες και οι έρευνες τις οποίες έχουν μελετήσει. Ο αυτοβιογραφικός φακός βοηθά να ανακαλέσει ο διδάσκοντας από τα βιώματά του ως μαθητή ό,τι τον διευκόλυνε ή τον μπέρδεψε ή τον δυσκόλεψε. Τέλος, ο φακός της θεωρίας είναι αυτός που μπορεί να παρέχει μία συνεκτική και περιεκτική επεξήγηση ενός τμήματος του κόσμου συνδέοντας όλους τους προηγούμενους. Η ματιά των εκπαιδευομένων ενημερώνει τον διδάσκοντα για τις πτυχές της μαθησιακής διαδικασίας τις

οποίες έχει παρερμηνεύσει, οι απόψεις των συναδέλφων προσφέρουν διαφορετικές ερμηνείες παρόμοιων καταστάσεων και οι προσωπικές εμπειρίες υπενθυμίζουν τι είναι το πιο σημαντικό στη διαδικασία της μάθησης. Όμως, είναι η δυνατότητα της θεωρητικής ανάλυσης που, περισσότερο από κάθε άλλο φακό, επιτρέπει στον διδάσκοντα να αποστασιοποιηθεί και να δει τη μεγάλη εικόνα. Στο βιβλίο, τέλος, παρουσιάζεται λεπτομερώς ένα πλήθος συμμετοχικών και βιωματικών εκπαιδευτικών τεχνικών που μπορούν να διευκολύνουν τον κριτικό στοχασμό, τον δημοκρατικό διάλογο και την ενεργή συμμετοχή στις τάξεις. Προτείνει μάλιστα ένα εργαλείο διαμορφωτικής αξιολόγησης το οποίο έχει σχεδιαστεί για να βοηθήσει τους εκπαιδευτές να κατανοήσουν καλύτερα τις συμπεριφορές και τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουν το μάθημα οι εκπαιδευόμενοι σε βασικές διαστάσεις που επηρεάζουν τη μάθηση τόσο σε μια παραδοσιακή (πρόσωπο με πρόσωπο) όσο και σε μία ψηφιακή τάξη.

Όπως έχει αναφέρει ο Brookfield, ο λόγος για τον οποίο είκοσι δύο χρόνια μετά την πρώτη έκδοση του βιβλίου προχώρησε σε δεύτερη ήταν κυρίως για να περιληφθούν οι εξελίξεις στο διαδίκτυο και η ευρύτατη διάδοση νέων εργαλείων στη διδασκαλία. Αν και από το 2017 έως σήμερα κάποια από αυτά τα εργαλεία έχουν ανανεωθεί, προτιμήσαμε, με τις αναγκαίες κατά περίπτωση επισημάνσεις, να τα διατηρήσουμε όπως στην αγγλική έκδοση του βιβλίου. Ακόμη, σε αυτή τη δεύτερη έκδοση συμπληρώνει, πέρα από το κεφάλαιο για την ενσωμάτωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία, και δύο ακόμη κεφάλαια για την αξιοποίηση του κριτικού στοχασμού: το ένα στη διδασκαλία για τη φυλή και τον ρατσισμό, και το άλλο σε ένα ιδιαίτερα πρωτότυπο θέμα την άσκηση ηγεσίας. Επίσης, κατά τη μετάφραση υιοθετείται η χρήση του αρσενικού γένους αποκλειστικά και μόνο για λόγους χρηστικότητας και διευκόλυνσης της ανάγνωσης, δεδομένων των περιορισμών της ελληνικής γλώσσας. Η χρήση του αποδίδει μόνο την ιδιότητα ή τον ρόλο των ουσιαστικών και των επιθετικών προσδιορισμών τους και όχι την έμφυλη διάστασή τους. Στο σημείο αυτό μας διευκόλυνε με τον τρόπο γραφής του και ο συγγραφέας, που σε πολλές περιπτώσεις αναφέρεται εναλλακτικά και στα δύο γένη.

Η έκδοση αυτή δεν θα μπορούσε να έχει ολοκληρωθεί χωρίς τη συμβολή των εξαιρετικών συνεργατών με τους οποίους διανύσαμε τη μεγάλη απόσταση από την αρχική σύλληψη της ιδέας έως την εκτύπωση του βιβλίου. Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στη μεταφράστρια Κατερίνα Τόκα, της οποίας η συμβολή ήταν κάτι παραπάνω από σημαντική. Έχοντας βαθιά γνώση της σχετικής ορολογίας, όντας υποψήφια διδάκτορας στα αντικείμενα που πραγματεύεται το βιβλίο, δεν περιορίστηκε στη μετάφραση και την απόδοση των όρων, αλλά κατόρθωσε να παραδώσει ένα κείμενο που

θεωρούμε ότι ανταποκρίνεται απολύτως στο περιεχόμενο της αγγλικής έκδοσης. Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις εκδόσεις Gutenberg και συγκεκριμένα τον Κώστα Δαρδανό για την εξαιρετική συνεργασία, τον Γιάννη Μαμάη για την πολύτιμη εμπειρία και συμβολή του στην ολοκλήρωση του εγχειρήματος —αμφότερους δε γιατί προσέδωσαν στο βιβλίο μια άρτια τελική εμφάνιση—, τη Διονυσία Κλίτσα για την υποστήριξη της έκδοσης του βιβλίου, αλλά και για την πολύχρονη συνεισφορά της στον τομέα του ακαδημαϊκού συγγράμματος, και τη Νερίνα Κιοσέογλου για τις πολύτιμες παρεμβάσεις της στη γλωσσική επιμέλεια.

Μάιος 2023

Θανάσης Καραλής – Λαμπρίνα Γιώτη

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ STEPHEN D. BROOKFIELD*

Ο STEPHEN D. BROOKFIELD είναι πατέρας της Molly και του Colin και σύζυγος της Kim. Έχει γράψει, συμμετάσχει στη συγγραφή και επιμεληθεί δεκαοκτώ βιβλία σχετικά με τη μάθηση ενηλίκων, τη διδασκαλία, τις μεθόδους συζήτησης, την κριτική θεωρία και την κριτική σκέψη, έξι εκ των οποίων έχουν κερδίσει το Διεθνές Βραβείο Συγγραφικού Έργου στην Εκπαίδευση Ενηλίκων Cyril O. Houle (το 1986, 1989, 1996, 2005, 2011 και 2012). Κέρδισε επίσης το βραβείο Imogene Okes του 1986 για Εξάαιρετη Έρευνα στην Εκπαίδευση Ενηλίκων και το βραβείο Phillip E. Frandson το 2013 για Εξάαιρετο Συγγραφικό Έργο στη Διά Βίου Εκπαίδευση. Το έργο του έχει μεταφραστεί στα γερμανικά, φινλανδικά, κορεατικά, ιαπωνικά, πολωνικά και κινέζικα. Έχει αναγορευτεί τρεις φορές επίτιμος Διδάκτωρ των Γραμμάτων από το Πανεπιστημιακό Σύστημα του Νιου Χάμσαϊρ (University System of New Hampshire) (1991), το Πανεπιστήμιο Concordia (2003) και το Κολέγιο Muhlenberg (2010) για τη συμβολή του στην κατανόηση της μάθησης ενηλίκων και στη διαμόρφωση της εκπαίδευσης ενηλίκων. Το 2001 έλαβε το Βραβείο Ηγεσίας από την Ένωση για τη Συνεχιζόμενη Ανώτατη Εκπαίδευση (Association for Continuing Higher Education – ACHE) για «εξαιρετες συνεισφορές στον γενικό τομέα της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο». Αυτή τη στιγμή προσφέρει τις υπηρεσίες του στις συντακτικές επιτροπές εκπαιδευτικών περιοδικών στη Βρετανία, στον Καναδά, στην Ιταλία και την Αυστραλία, καθώς και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το 2002 ήταν επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Harvard. Μετά από μια δεκαετία ως καθηγητής ανώτατης εκπαίδευσης και εκπαίδευσης

* Το συνοπτικό βιογραφικό που παρατίθεται προέκυψε ως μία σύνθεση με βάση όσα αναφέρονται στο βιογραφικό της δεύτερης έκδοσης του παρόντος βιβλίου επικαιροποιημένα με πληροφορίες που αντλήθηκαν από το βιογραφικό του στην προσωπική του ιστοσελίδα <http://www.stephenbrookfield.com/>.

ενγλίκων στο Πανεπιστήμιο Columbia της Νέας Υόρκης, πέρασε τα επόμενα είκοσι πέντε χρόνια στο Πανεπιστήμιο St. Thomas στη Μινεάπολη της Μινεσότα, όπου κατείχε τον τίτλο του καθηγητή της Επιχορηγούμενης Έδρας John Ireland (John Ireland Endowed Chair). Σήμερα, συνεργάζεται ως διακεκριμένος ακαδημαϊκός με το Πανεπιστήμιο Antioch και ως καθηγητής με το Teachers College, Columbia University (Νέα Υόρκη), ενώ είναι και ομότιμος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο St. Thomas (Minneapolis-St. Paul) από το οποίο έλαβε το 2008 το βραβείο για τη Διαφορετικότητα στη Διδασκαλία και την Έρευνα (Diversity in Teaching and Research) και το βραβείο John Ireland για τη Διδασκαλία και τις Ακαδημαϊκές Γνώσεις (John Ireland Teaching and Scholarship Award). Το 2008 του απονεμήθηκε, επίσης, το βραβείο Morris T. Keeton από το Συμβούλιο για την Ενήλικη και Βιωματική Μάθηση. Το 2009 εισήχθη στο Διεθνές Πάνθεον της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στην άλλη του ζωή, ηγείται μιας ποπ πανκ μπάντας —The 99ers— η οποία έχει κυκλοφορήσει πέντε άλμπουμ με τη Spinout Records (Nashville, Tennessee).

Έχει λάβει συνολικά 13 βραβεύσεις-διακρίσεις και έχει διδάξει σε 12 πανεπιστήμια στις ΗΠΑ, στην Αγγλία και την Αυστραλία είτε ως ακαδημαϊκός υπότροφος είτε ως επισκέπτης καθηγητής. Έχει συγγράψει, είτε μόνος του είτε σε συνεργασία, 20 βιβλία και 141 κεφάλαια σε συλλογικούς τόμους, έχει γράψει την εισαγωγή σε 13 βιβλία άλλων συγγραφέων και έχει κάνει 30 βιβλιοκριτικές. Παράλληλα, έχει δημοσιεύσει 97 άρθρα σε έγκριτα περιοδικά και 42 σε συνέδρια με κριτές. Συμμετέχει, είτε ως επικεφαλής είτε ως μέλος της συντακτικής ομάδας, σε 23 επαγγελματικά και επιστημονικά περιοδικά και έχει υλοποιήσει 103 ομιλίες ως κεντρικός προσκεκλημένος ομιλητής. Επιπλέον, εκτός από τα πολυάριθμα εργαστήρια, σεμινάρια και παρουσιάσεις σε κολέγια, πανεπιστήμια και συνέδρια σε όλο τον κόσμο, τα οποία έχει πραγματοποιήσει, έχει κάνει παρουσιάσεις και έχει συνεργαστεί με 13 μεγάλους οργανισμούς όπως η UNESCO, IBM, The World Bank.

1.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ;

ΚΑΘΕ ΚΑΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΣ θέλει να αλλάξει τον κόσμο προς το καλύτερο. Το ελάχιστο που επιθυμούμε είναι να καταστήσουμε τους εκπαιδευόμενους πιο φιλομαθείς, πιο ευφυείς, πιο κατατοπισμένους και πιο ικανούς από ό,τι ήταν πριν από τη διδασκαλία μας. Θα ήθελα επίσης η καλύτερη διδασκαλία μου να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και προς το περιβάλλον τους, με συμπόνια, κατανόηση και δικαιοσύνη. Όταν η διδασκαλία λειτουργεί με τον τρόπο που επιθυμώ, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μάθηση. Οι εκπαιδευόμενοι εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους, εμβαθύνουν την κατανόησή τους, αναπτύσσουν νέες δεξιότητες, διευρύνουν τις οπτικές τους και ενισχύουν την αυτοπεποίθησή τους. Αντιλαμβάνονται τον κόσμο με νέους τρόπους και είναι πιο πιθανό να αισθάνονται έτοιμοι να διαμορφώσουν ένα μέρος του προς οποιαδήποτε κατεύθυνση επιθυμούν.

Η διδασκαλία μπορεί επίσης να λειτουργήσει προς την αντίθετη κατεύθυνση, επιβεβαιώνοντας την πεποίθηση των εκπαιδευόμενων ότι η εκπαίδευση είναι «χάσιμο χρόνου» στον βαθμό που δεν συμβαίνει τίποτα ενδιαφέρον, σχετικό ή χρήσιμο. Στην περίπτωση αυτή, η διδασκαλία επιβεβαιώνει την προσκόλληση των ανθρώπων στο κατεστημένο ενισχύοντας τους υπάρχοντες μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου, την απάθεια και τη συμμόρφωση του εκπαιδευόμενου. Συνεπώς, καλώς ή κακώς, ο κόσμος δεν είναι ποτέ ο ίδιος μετά τη διδασκαλία.

Φυσικά, αυτός ο βολικά διχοτομημένος τρόπος παρουσίασης της διδασκαλίας ως εγγενώς απελευθερωτικής ή συμμορφωτικής είναι πολύ πιο περίπλοκος στην πραγματικότητα. Μπορεί να σχεδιάσω μια άσκηση που πιστεύω ότι εμπλέκει τους εκπαιδευόμενους και προάγει τη

συμμετοχή, αλλά οι ίδιοι μπορεί να τη βιώσουν ως χειριστική άσκηση εξουσίας. Για παράδειγμα, στο πρώτο μάθημα που δίδαξα ποτέ στις Ηνωμένες Πολιτείες, ανακοίνωσα ότι οι εκπαιδευόμενοι είχαν τη δυνατότητα να αποφασίσουν και να έχουν τον έλεγχο πάνω στο πρόγραμμα σπουδών τους. Υπέθετα ότι αυτή η ανακοίνωση θα δημιουργούσε μια μεθυστική και ευπρόσδεκτη αίσθηση ελευθερίας, αλλά μου είπαν μόνο ότι είχαν πληρώσει πολλά χρήματα για να μάθουν από εμένα, τον ειδικό. Ως ανασφαλής αρχάριος σε μια νέα θεματική περιοχή, δήλωσαν ότι θα τους καταδίκαζα σε αποτυχία αν δεν παρείχα επαρκή καθοδήγηση για τη μάθησή τους.

Ένα από τα δυσκολότερα διδάγματα που μαθαίνετε ως εκπαιδευτής είναι ότι η ειλικρίνεια των ενεργειών σας έχει μικρή ή καμία σχέση με τις αντιλήψεις των εκπαιδευόμενων για την αποτελεσματικότητά σας. Οι πολιτισμικές, ψυχολογικές, γνωστικές και πολιτικές πολυπλοκότητες της μάθησης σημαίνουν ότι η διδασκαλία δεν είναι ποτέ αθώα. Με αυτό εννοώ ότι δεν μπορείτε ποτέ να είστε σίγουροι για την επίδραση που έχετε στους εκπαιδευόμενους ή για τον τρόπο με τον οποίο αυτοί ερμηνεύουν τα λόγια και τις ενέργειές σας. Τα πράγματα είναι πάντα πιο περίπλοκα από ό,τι φαίνονται εκ πρώτης όψεως.

Για παράδειγμα, στη δική μου πρακτική δίνω μεγάλη έμφαση στην αφηγηματική αποκάλυψη. Μου αρέσει να δίνω παραδείγματα από τη ζωή μου τα οποία επεξηγούν τα θέματα που θίγω. Αυτό το κάνω επειδή οι εκπαιδευόμενοι κατά τη διάρκεια όλων αυτών των χρόνων μου έχουν πει ότι τραβάει την προσοχή τους και τους βοηθά να κατανοήσουν μια νέα έννοια. Ωστόσο, η άλλη ανάγνωση που υπάρχει για τη χρήση προσωπικών παραδειγμάτων είναι ο εγωκεντρισμός. Μερικές φορές οι αξιολογήσεις των εκπαιδευόμενων μιας συγκεκριμένης τάξης με έχουν αποκαλέσει *αλαζόνα*, ο οποίος είναι ένας όρος που με ενοχλεί πολύ διότι απεχθάνομαι την αυταρέσκεια. Όταν περιγράψω μια κατάσταση ή ένα συμβάν από την προσωπική μου εμπειρία που πιστεύω ότι αποσαφηνίζει μια περίπλοκη ιδέα ή υποδεικνύει πώς μπορεί να εφαρμοστεί ένα νέο κομμάτι πληροφοριών, υποθέτω ότι βοηθάω. Ωστόσο, ορισμένοι το ερμηνεύουν ως ένα αρρωστημένο πάθος για τις λεπτομέρειες της ζωής μου, που αγγίζει τα όρια της ματαιοδοξίας. Η κριτικά στοχαστική διδασκαλία αφορά ακριβώς τη διερεύνηση και την αποσαφήνιση αυτών των πολυπλοκοτήτων.